

Državni zakonik

za

kraljevine in dezele, zastopane v državnem zboru.

Kos LXXXVII. — Izdan in razposlan dne 30. avgusta 1897.

Vsebina: Št. 220. Ukaz ministra za bogočastje in nauk o preskušnji kandidatov za učiteljsko službo na gimnazijah in realkah.

220.

Ukaz ministra za bogočastje in nauk z dne 30. avgusta 1897. l.

o preskušnji kandidatov za učiteljsko službo na gimnazijah in realkah.

Na podstavi Najvišega sklepa z dne 6. avgusta 1897. l. se izdaje o preskušnji kandidatov za učiteljsko službo na gimnazijah in realkah nastopni predpis.

Člen I. Preskuševalne komisije.

1. Znanstvena sposobnost za učiteljsko službo na gimnazijah in realkah se oveduje s preskušnjo, za katere opravljanje imenuje ministrstvo za bogočastje in nauk preskuševalne komisije v raznih glavnih mestih kraljevin in dežel, zastopanih v državnem zboru.

V koliko je pri ti ali drugi komisiji omejiti število skupin preskušnje ali pa število tistih učnih jezikov, na katerih rabo se nanaša vsposobljenost kandidatov, to določa minister za bogočastje in nauk.

2. Določila o sposobnosti, učiti veronauk, niso predmet tega predpisa.

3. Kakó morajo učitelji risanja, petja in telovadstva in brzopisja (stenografije) izkazovati svojo sposobnost, to je ustanovljeno s posebnimi določili.

4. Preskuševalne komisije se sestavljajo iz mož, kateri zastopajo znanstveno razne glavne veje gimnazijskega in realčnega poduka po njega sedanji uredbi. Vsaki ud preskuševalne komisije prejme svoj nalog na leto dni, ko pa ta doba poteče, se mu sme nalog ponoviti.

5. Za ravnatelja preskuševalne komisije in za namestnika njegovega imenuje ministrstvo navadno samo katerega uda komisijskega. Ravnatelj, in če je on zadržan, njegov namestnik predseduje pri preskušnjah in razpravah, opravlja potrebno dopisovanje ter hrani spise, katere je držati v redu, kakor zahteva to dotični posel.

6. Deželni šolski nadzorniki v mestih preskuševalnih komisij, katerim je izročeno didaktično višje vodstvo gimnazij in realk, imajo pravico, prihajati k ustnim preskušnjam, da se seznanjajo z učiteljskimi močmi, kar se jih pridobiva gimnazijam in realkam. Ravnatelji preskuševalnih komisij morajo torej omenjenim deželnim šolskim nadzornikom dati na znanje, kedaj bo kaka taka preskušnja.

Člen II. Oglašanje k preskušnji.

1. Domači državljani se smejo navadno samo pri kaki domači preskuševalni komisiji dati veljavno preskusiti v to, da dosežejo vsposobljenost za učitelja. Spričevala sposobnosti, katera so oni dobili od kake unanje preskuševalne komisije, potrebujejo v svojo veljavnost, da jih pozneje pripozna naučni minister.

2. Da se kandidat pripusti k preskušnji, mora podati prošnjo ravnateljstvu tiste preskuševalne komisije, pred katero namerja opraviti preskušnjo.

V ti prošnji mora povedati učne predmete in razrede gimnazije ali realke, za katere si hoče pridobiti pravico poduka, dalje učni jezik, v katerem želi podučevati.

Prošnji mora priložiti:

- a) spričevalo zrelosti zavseučiliške študije, oziroma za študije na tehniški veliki šoli (primerjaj niže točko 3);
- b) knjigo zglasilnico, katera izkazuje, da je prebil najmanj sedem semestrov na kakem vseučilišču in od teh najmanj pet semestrov v filozofski fakulteti kot reden poslušavec in da se je ta čas bavil s svojimi strokovnimi študijami. Tudi mora vrhu tega izkazati predavanja o filozofiji (posebno psihologiji) in pedagogiki (zlasti njeni zgodovini iz 16. stoletja) o svojem učenem jeziku in o nemščini, katera mu dajejo sposobnost, da ustreže zahtevkom, postavljenim v členu V.

Hkratu se ob pripustu k preskušnji pričakuje, da je bilo nravno vedenje kandidatovo med vseučiliškimi študijami tako, kakršno zahteva red.

Dostavek. Da se kandidat pripusti h klavzurni in ustni preskušnji, za to je navadno treba dokončati štiri leta na vseučilišču.

Vsi kandidati morajo predložiti kolokvijska spričevala o najmanj triurnem filozofijskem in pedagoškem kolegiju ali spričevala, da so se dejanski udeleževali filozofskega ali pedagoškega seminarja. Ta spričevala je izdati na posebnih obrazcih, iz katerih je razvideti ta namen.

Kandidati modernih jezikov morajo izkazati, da so se udeleževali praktičnih govornih vaj v dotičnih tečajih ali seminarjih, če ti obstojé.

Kandidati prirodoznanstvenih učnih strok morajo izkazati, da so se udeleževali praktičnih del v dotičnih zavodih in laboratorijih. (Čl. XIII., XIV. in XVIII.)

Kandidati za učno stroko opisujoče geometrije morajo izkazati, da so najmanj dve leti pravilno poslušali na kaki tehniški veliki šoli kolegije o opisujoči geometriji, ter predložiti tudi nariske, omenjene v členu XVII.

Ako se je kak kandidat pravilno udeleževal seminarjskih vaj, mora predložiti o tem izkaz;

- c) ako je poteklo več kakor leto dni po tistem času, ko je bil kandidat na vseučilišču, mora priložiti o tem, kako se je vedel v tem času, verodostojne in dovoljne izkaze, — kolikor moči spričevalo kakega javnega oblasti;
- d) razložbo svojega dosedanjega življenja, v kateri je dolžan se posebej povedati hod svojega izobraževanja, mer, obseg in slovstvena pomagala svojih posebnih študij in sicer tako natančno, da bo mogla preskuševalna komisija odločiti, ali ustreza kandidatova pripravljenost zakonitim zahtevkom;
- e) kaka prej pridobljena odobrilna ali zavrnilna spričevala preskuševalnih komisij.

3. Realčno spričevalo zrelosti (za obiskovanje tehniške velike šole) z izkazom, da je kandidat prebil tri leta in pol na vseučilišču kot izreden poslušavec filozofske fakultete (primerjaj zgoraj št. 2, b), mu daje samo omejeno pravico do pripustitve k preskušnji, namreč samo za učiteljsko službo na realkah in še tukaj samo za matematično-prirodnoznanstvene stroke (matematiko, geometrično risanje, opisujočo geometrijo, fiziko, prirodopis, kemijo, zemljepis).

Vsaki kandidat te vrste mora za vsaki semester izkazati, da je obiskoval najmanj deset učnih ur na teden.

4. Kandidatom za učno stroko modernih jezikov se sme leto, katero prebijejo na Francoskem, Angleškem ali v Italiji, da bi se naučili jezika, vračunati v dobo študij.

Kandidatom za učno stroko opisujoče geometrije v zvezi z matematiko se smejo tri, kandidatom za učno stroko matematike in fizike se smeta dve učni leti, katera so prebili na kaki tehniški veliki šoli kot redni poslušavci, pravilno obiskujoč strokovno šolo za inženirje, za stavbe vrh tal ali za strojedelstvo, ali pa občni razdelek, vračunati v dobo vseh študij.

Enako se smejo kandidatom za učno stroko kemije v dobo vseh študij vračunati tri učna leta, katera so prebili na kaki tehniški veliki šoli kot redni poslušavci, pravilno obiskujoč kemijsko strokovno šolo.

5. Ako ne more kedo predložiti katerega pod št. 2, oziroma št. 3 imenovanih spričeval, ali če ima preskuševalna komisija kak pomislek zoper doneseno

spričevalo, si mora ona izprosi od ministrstva odločbo, je-li pripustiti kandidata k preskušnji, ter pristaviti svojemu prašanju ob enem svoje mnenje.

6. Unanji kandidati se smejo, tudi če ustrezajo vsem gori povedanim zahtevkom, pripustiti k preskušnji samo, če odobri to po predlogu preskuševalne komisije ministrstvo.

Člen III. Razložek vsposobljenosti za poduk na gimnazijah in na realkah.

Mala razlika v učnih namenih tistih predmetov, ki so vkupni gimnaziji in realki*), ne ustanavlja razločka v znanstveni preskušnji. Ta se sploh ravna po zahtevkih gimnazije. Učiteljska vsposobljenost, ki jo kedo pridobi za gimnazijo, velja torej tudi za realko.

Kadar pa se sme kakemu kandidatu z ozirom na vrsto njegovih pripravljanih študij (člen II., 3) ali na svojstvo njegovih učnih strok (člen VI.) priznati samo vsposobljenost za poduk na realkah, tedaj je izraziti v spričevalu o preskušnji učiteljsko vsposobljenost izrekoma samo za realke.

Člen IV. Kaj se zahteva od vsakega preskuševanca.

1. Da sploh dokaže vsaki preskuševanec znanstveno sposobnost za mesto rednega učitelja na gimnaziji ali realki, mora prvič glede na svojo filozofsko in pedagoško pripravljajno omiko, potem gledé na jezik, katerega se misli posluževati pri poduku, in ako ta jezik ni nemški, poleg tega tudi gledé na nemščino, zadostiti zahtevkom, povedanim v členu V., in drugič s preskušnjo na enem preskusnem polju gimnazijskega ali pa realčnega poduka (člen VI.) izkazati tisto mero znanosti, katera je določena natančneje v členih VIII.—XVIII.

2. Če kdo prestane preskušnjo iz ene glavne stroke, je sposoben učiti dotični predmet na vsi gimnaziji ali na vsi realki, če pa nasproti prestane preskušnjo iz postranske stroke, je sposoben samo za učenje na mali gimnaziji ali na mali realki.

*) Predmeti gimnazijskega poduka so: Veronauk, latinski, grški, nemški jezik (učni jezik), zemljepis in zgodovina, matematika, fizika, prirodopis, filozofska propedeutika. (Risanje, telovadba.) Predmeti realčnega poduka so: Veronauk, dva moderna jezika (francoski, angleški, laški), učni jezik, zemljepis, zgodovina, matematika, fizika, prirodopis, kemija, geometrično risanje, opisujoča geometrija, risanje, telovadba.

3. Za namestbo v stalno službo je kandidat sposoben še le tedaj, kadar je prestal poskusno leto ter s tem izkazal praktično sposobnost (člen XXV.).

Člen V. Splošne študije.

Vsaki kandidat si mora v času svojih študij prisvojiti tisto splošno filozofsko in pedagoško omiko, ki je vsakemu učitelju srednjih šol neogibno potrebna (člen II., 2, b), ter mora uspeh teh študij izkazati s preskušnjami (kolokviji), ki jih je opravil v ta namen. (Člen II., 2, b.)

Dalje mora vsaki kandidat pri ustni preskušnji (člen XXI) izkazati, da zna brezpogrešno (korektno) rabiti svoj učni jezik in so mu znani njegovi najvažnejši slovniški zakoni in pa da se je seznanil z njegovimi glavnimi leposlovnimi deli, najsi že hoče učiti učni jezik ali ne. Ako ni ta učni jezik nemški, je gledé nemščine zahtevati od preskuševanca, da jo zna kolikor toliko brezpogrešno rabiti in da more razumeti nemški pisana znanstvena dela svojih strok. Tudi je paziti na brezpogrešnost izraza v tistih pisanih delih, katera so spisana v učnem jeziku.

Člen VI. Skupine preskusnih predmetov.

1. Posebna preskušnja kandidata se tiče ene iz nastopnih skupin predmetov po zahtevkih, povedanih v členih VIII.—XVIII.:

- Klasična filologija, t. j. latinski in grški jezik in slovstvo kot glavni stroki in k tema učni jezik kot postranska stroka.
- Nemški jezik ali kak drug deželni jezik (učni jezik) kot glavna stroka, k nji latinščina in grščina kot postranski stroki.
- Zemljepis in zgodovina kot glavni stroki.
- Matematika in fizika kot glavni stroki.
- Prirodopis kot glavna stroka, k nji matematika in fizika kot postranski stroki.
- Filozofija v zvezi ali z grščino kot glavno stroko in latinščino kot postransko stroko, ali pa z matematiko kot glavno stroko in fiziko kot postransko stroko.

(Z omejitvijo na realke):

Poleg skupine d) še naslednje:

- Eden izmed modernih jezikov: francoski, italijanski, angleški, za nekatere zavode z nemškim učnim jezikom tudi nemščina, v zvezi

z nemščino*) ali kakim drugim deželnim jezikom (učnim) jezikom kot glavni stroki.

- h) Angleški jezik kot glavna stroka, k temu francoski jezik in nemški ali kak drugi deželni jezik (učni jezik) kot postranska stroka.

Ako se združita nemščina za zavode z nenemskim učnim jezikom in kak deželni jezik kot glavni stroki, obdržé moč določila tega člena, točke 4., izjemno določilo.

- i) Matematika kot glavna stroka v zvezi ali z opisujočo geometrijo kot glavno stroko, ali pa z geometričnim risanjem in s fiziko kot postranskima strokama.
- k) Prirodopis in kemija ali kot glavni stroki združeni ena z drugo, ali ena izmed njiju kot glavna stroka v zvezi z dvema postranskima strokama, za kateri je moči poljubno združiti matematiko, fiziko, prirodopis in zemljepis, toda geometrično risanje samo z matematiko.

2. Teskupine premenjati ni dopuščeno v toliko, v kolikor ne more niti manjše število učnih predmetov niti druga njih zveza, kakor tukaj povedana, dati komu pravice, biti pripuščenemu k preskušnji. Nasproti je kandidatu na voljo, dati se h kratu ali pozneje preskuševati tako iz predmetov tiste skupine, katero si je izvolil, po zahtevkih, določenih za glavno stroko in ne po zahtevkih za postransko stroko, kakor tudi še iz kakega drugega ali več drugih predmetov.

3. Vendar ne sme tudi tedaj, kadar pristopi k izvoljeni skupini kaka nadaljna stroka, veljati zgodbina za stroko sama za se, ampak jo je združiti z zemljepisom takó, da se mora preskušnja iz obeh strok opraviti ob enem; pač pa se sme zemljepis izbrati samostavno kot nadaljna stroka (za gimnazijo kakor za realko).

Da kedo prestane preskušnjo iz fizike kot glavne stroke in pa iz opisujoče geometrije, mora prebiti preskušnjo iz matematike kot glavne stroke, nasproti je dopuščena preskušnja iz matematike kot glavne stroke v zvezi s kako samostavno skupino.

4. **Izjemno določilo.** Učiteljska vsposobljenost za nemški in kak drugi deželni jezik kot glavni

stroki daje komu zmožnost, da se stalno namesti v učiteljski službi na kaki gimnaziji ali na realki, ako je kandidat pri ustni preskušnji hkratu dokazal, da temeljito in trdno zna slovnico obeh klasičnih jezikov in da je sposoben, prav prelagati taka mesta iz rimskih in grških pisateljev, katera nimajo posebnih jezikovnih težkoč v sebi.

Člen VII. Delitev preskušnje.

Takim kandidatom, kateri se podvržejo preskušnji iz katere druge in ne iz skupine *d* ali *i* (člen VI.), se sme — ko so jim potrjene vse domače naloge — brez zadržka dopustiti, da opravijo ostalo preskušnjo v dveh različnih rokih znotraj dopustne dobe (člen XIX., 8) ločeno takó, da se izprašajo iz postranskih strok, kakor tudi iz učnega jezika in pa iz nemščine poprej, iz glavnih strok pa pozneje. Ako obsega izvoljena skupina samo glavne stroke, tedaj je red strokam poljuben. Doba med obema preskušnjama ne sme navadno znašati več kakor pol leta. Samo iz tehtnih vzrokov sme preskuševalna komisija podaljšati ta rok enkrat, in to do bližnjega roka za preskušnjo. Vsako nadaljno podaljšbo sme po predlogu komisije dovoliti samo ministrstvo.

Preskušnjo iz kake glavne stroke naprej postopno razdeliti takó, da bi se oglasil kandidat najprej k preskušnji za malo gimnazijo ali malo realko (postransko stroko), ni dopustno. Nasproti je dopustno ter sme komisija po posledku klavzurne in ustne preskušnje (člen XX. in XXI.) razločiti takó, da je kandidat zadostil samo toliko, da sme učiti dotični predmet v nižih razredih.

Zahtevki preskušnje posebej.

Člen VIII. Klasična filologija.

a) Kot glavna stroka.

1. Za vsposobljenost, učiti filologijo ali jezikoslovje na vsi gimnaziji, je zahtevati od preskuševance ne samo temeljito in trdno znanje slovnice obeh klasičnih jezikov, in za latinski jezik stilistično spretnost, katero mora dokazati z latinski pisanimi deli (člen XIX. — XX.), temuč zlasti obširno načitanost v klasikih obeh jezikov, kateri pripadajo gimnaziji, torej v latinščini, da so mu po čitanju znani: Cezar, Livij, Salustij, Ciceron, Tacit, Ovidij, Vergilij, Horacij; v grščini: Ksenofont, Herodot, državni govori Demostenovi, pristopnejši dialogi Platonovi (torej, razen manjših, sosebno Protagoras,

*) Izjemno združbo nemščine s kakim deželnim jezikom (češkim) kot glavni stroki za zavode z nemškim učnim jezikom ureja ministrstveni razpis z dne 12. aprila 1896. l., št. 6001.

Gorgias, Phaedon, Symposion), Homer, Sofoklej. Poleg tega, da so mu nekoliko po čitanju znani Plavt ali Terencij in Tibul, grški liriki, Eshil, Evripid in Lizija. Naloga za domače delo ni omejena na te pisatelje.

2. V grški in rimski zgodovini je zahtevati od preskuševanca temeljito znanje historičnih dogodkov (dejanstev); v filologičnih predmetih (disciplinah) bajeslovja ali mitologije, državnih in zasebnih starin, slovstvene zgodovine, starinoslovja in metrike, sicer ni zahtevati sestavno obsežnega znanja, vendar pa, da preskuševanec vé razpregledno vse, kar je bistvenega, in se je seznanil tudi z najboljšimi pomagali po sedanjem stališču znanstva, ter je torej toliko izveden v njih, zlasti v starinstvu, da se sme pričakovati, da bo, razlagaje klasike, dosegal temeljitost ne samo v formalnem, ampak tudi v realnem oziru in da bo znal zlagati posameznosti v celotno podobo starodavnega življenja. Potreba je, da si je kandidat prisvojil to celotno podobo sam in sicer v bistvu z večkratnim in do jedra idočim čitanjem klasikov, katerega globokost in razsežnost preskusiti je sosebno naloga preskušnje.

b) Kot postranska stroka.

Za vsposobljenost, učiti na mali gimnaziji, je zahtevati isto temeljitost v slovničnih znanostih, kakor za poduk na vsi gimnaziji, ter jo je za latinščino izkazati pri klavzurni preskušnji enako tudi z latinski pisanim delom, za grščino pa s prevodom iz učnega jezika; toda glede na stilistično spretnost je zahtevati manj.

Kar se tiče načitanosti, se je moral kandidat korenito baviti s Cezarjem, Livijem, Salustijem, Ciceronom, Ovidijem, s Homerom, Ksenofontom (ali Herodotom), z ostalimi pisatelji pa, katerih čitanje je odkazano višim gimnazijskim razredom, se je moral seznaniti v toliko, da je od obsežnejših težih razsodno in razumno čital poveče oddelke ali po nekoliko glavnih del (n. pr. dve tragediji Sofoklejevi, dva večja državna govora Demostenova in Ciceronova i. k. e.), s katerih živim doumevanjem in primernim razlaganjem more pokazati, da bo znal klasično literaturo s pravim razumom izkoriščati bodi si kot učitelj nemščine ali katerega deželnega jezika za razlaganja umotvorov teh jezikov, bodi si kot učitelj filozofske propedeutike.

Vrhu tega mora preskuševanec izkazati pregledno znanje grške in rimske zgodovine in pa slovstvene zgodovine, nasproti ga je v ostalih predmetih — v mitologiji, starinstvu, metriki — izpraševati samo po meri mest, ki se mu predložijo v razlaganje.

Člen IX. Nemščina in deželni jeziki.

a) Kot glavna stroka.

Za pravico, učiti nemški ali kateri deželni jezik na vsi gimnaziji ali na vsi realki, se poleg tega, kar se mora terjati po členu V. glede na nemški ali pri poduku rabljeni deželni jezik od vsakega preskuševanca, zahteva še tudi temeljito znanje slovnice, brezpgrešnost izraza v pisмениh delih, znanje slovstva in njegove zgodovine, zlasti v zvezi s politično in kulturno zgodovino dotičnega naroda, potem znanje starejšega stanja tega jezika in najvažnejših starejših jezikovih spomenikov, vrhu tega pa še, da pozná take estetično-kritične spise priznane klasičnih pisateljev, s katerimi se pospešuje praktično pregled organske sestave in umetniške vrednosti leposlovnih del.

Tako je za učenje **nemškega** jezika potrebno natančno znanje srednjeveke gorenje nemščine in zlasti sposobnost, čitati v izvirnem jeziku in temeljito razumeti najvažnejša slovstvena dela iz srednjega veka: *Nibelungenlied*, *Kudrun*, poezije Hartmanna von Aue, Walthera von der Vogelweide in starejših lirikov. Nemška literatura od 14. do 18. stoletja mora biti znana kandidatu v glavnih črtah. Sosebno je gledati na znanje novejšje klasične literature. Preskuševanec mora znati tolmačiti najiminitnejša dela tega slovstva glede na jezik in vsebino ter razlagati, kako so se obrazovali najodličnejši pisatelji. Obe ti stvari je zlasti imeti na vidu, kadar mora preskuševanec tolmačiti prozajična ali poetična dela ali pa posamezna mesta iz njih. Tudi se tu ne sme zanemarjati estetična analiza.

Za poduk v šolah z nenemškim učnim jezikom je od kandidatov te stroke strogo zahtevati znanje nove gorenjenemške slovnice in pa brezpgrešnost in gotovost v ustni rabi jezika. Ustno preskušnjo je opravljati v nemščini.

Glede **italijanskega** jezika je, — ker ni starejši jezik bistveno različen od novejšega, ter je

postanek italijanščine zavisen v gramatičnem oziru povsem in v leksikalnem oziru povečem od latinščine — zahtevati, da ima kandidat dovolj znanja v historični gramatiki, t. j. da z ene strani vé, po katerih zakonih so se latinski glasovi in oblike preobrazovali v italijanščini, z druge strani pa da v zadostni meri pozná predrugečbe, katere so nastale v italijanščini. Enako mora izkazati kandidat temeljito znanje sintakse, z natančnim ozirom na razlike med starejšo in novejšo rabo, — katere so v tem oziru številnejše. Najznamenitejša dela klasikov vseh dob morajo biti kandidatu dovolj znana odtod, da jih je sam čital; tudi je zahtevati od njega, da natančno pozná zgodovino slovstva od prvih začetkov. Gledé tega, je li kandidat sposoben, pridobljene znanosti uporabljati v razlaganje klasičnih vzorov, veljá to, kar se (gori) zahteva gledé nemščine.

Za učenje katerega si bodi **slovanskega** jezika je zahtevati od kandidata, da zahtevkom, ustanovljenim v začetku tega oddelka, zadosti glede tistega slovanskega jezika, katerega namerja učiti, in da je večš staroslovenski slovnici ter sposoben, prevajati in razlagati staroslovenske tekste.

Za **rumunski** jezik se je držati zahtevkov, kateri so splošno navedeni zgoraj.

b) Kot postranska stroka.

Ako hoče kateri kandidat doseči vsposobljenost iz nemščine kot postranske stroke, se zahteva v slovniciem oziru natančno znanje nove gorenje nemščine, v slovstvenozgodovinskem pa: pregledno znanje zgodovine novega gorenjenemškega slovstva, zlasti razvoja njegovih najodličnejših pisateljev in znanje njih glavnih del, ki se opira na to, da jih je kandidat čital sam.

Isto je zahtevati pri ti preskušnji iz drugih deželnih jezikov.

Člen X. Zgodovina.

a) Kot glavna stroka.

V zgodovini mora preskuševanec, da jo bo vsposobljen učiti v vseh razredih gimnazije ali realke, dokazati, da si je pridobil kronološko trden pregled o občni (svetovni) zgodovini, da razumeva, v kateri pragmatični zvezi so poglobitvi dogodki in katero kulturno-zgodovinsko vrednost imajo meročajne dobe, da se je v slovstveno-zgodovinskem oziru seznanil z najznamenitnejšimi zgodopisci sosebnost grške in rimske dobe, in gledé katere koli

glavne dobe da se je po lastni rabi seznanil z viri in najboljšimi zgodovinskimi pomagali, ki vodijo k poznavanju izbrane dobe, poleg tega pak, da zna obširneje in temeljito staro zgodovino in stari zemljepis in da ima vsaj toliko filologične omike, da vé iz Cezarja in Livija, iz Ksenofonta in Herodota prav prevajati in gramatično razlagati mesta, katera nimajo v sebi nikakih posebnih jezikovnih težkoč. Dalje je v zgodovini in deželoznanstvu (domoznanstvu) avstrijske države paziti posebno na temeljitost in razsežnost znanosti in na poznavanje spisov najboljših novejših preiskovavcev. (Dotične zahtevke iz zemljepisa gl. v čl. XI.)

b) Kot postranska stroka.

Za pravico, učiti zgodovino na mali gimnaziji ali na mali realki, je odpustiti korenitejšo, na porabo strokovne literature osnovano znanje katere glavne dobe ter je v oziru na obseg podrobnih znanosti zahtevati nekaj manj; nasproti ostajajo zahtevki gledé zemljepisa in gledé filologičnih znanosti isti.

Člen XI. Zemljepis.

Za vsposobljenost, učiti zemljepis (geografijo), se zahteva trdno znanje o zemlji v matematičnem, topičnem, fizikalnem in političnem oziru, natančno poznavanje evropskih dežel, zlasti zemljepisa Srednje Evrope in sosebnost avstrijskoogrške monarhije.

Preskuševanec se je moral seznaniti s statističnimi razmerami gledé avstrijskoogrške monarhije natančno, gledé drugih dežel pa v glavnih točkah.

Predmeti svetovne trgovine, nje vrste in poti mu morajo biti znani v gotovih glavnih črtah.

V tistih vrstah grafičnega predočevanja, katerih se poslužuje poduk, si je moral prisvojiti kandidat gotovost ali trdnost in ročnost.

Člen XII. Matematika.

a) Kot glavna stroka.

Znanje občne aritmetike, sintetične in analitične geometrije.

Znanje diferencialnega in integralnega računa in njega uporaba na geometrijo, dalje osnove premenjevalnega (variacijskega) računa.

Izvedenost v glavnih črtah novejšo teorije funkcij.

b) Kot postranska stroka.

Znanje elementarne matematike, sosebno tistih delov, katere je učiti na gimnaziji in na realki; popolna gotovost ali trdnost in ročnost v uporabljanju metod računstva in konstrukcije, kar jih je v tem področju.

Člen XIII. Fizika.**a) Kot glavna stroka.**

Znanje najvažnejših dejanstev in metod poskusne (eksperimentalne) fizike.

Znanje osnovnih naukov analitične mehanike in načelno razumevanje ostalih predelov matematične fizike, in pa sposobnost, uporabljati dotične postavke v rešitev priprostejših nalog.

Znanje glavnih naukov kemije, astronomije in matematične geografije. Posebna preskušnja iz teh strok se sme, če se preskuševalni komisiji tako zdi, kandidatu odpustiti, ako predloži ugodna spričevala o kolokvijih, katerim se je podvrgel nalašč zategadelj.

Izkaz, da se je preskuševanec najmanj dva semestra vadil v fizikalnem in en semester v kemijskem laboratoriju praktično. Uspeh te vadbe je izkazati s tem, da se predloži laboratorijski dnevnik ali pa spričevalo od predstojnika laboratorija.

Korenitejše znanje, kako se priredi (aparati) rabijo in dobri ohranjajo, in katere so najboljše metode razkazovanja (demonstracije).

b) Kot postranska stroka.

Načelno znanje poskusne in elementarne matematične fizike z matematičnim zemljepisom vred.

Izkaz, da se je kandidat po en semester praktično vadil v kemijskem in fizikalnem laboratoriju.

Praktično znanje kemijskih in fizikalnih šolskih poskusov.

Člen XIV. Prirodopis.**a) Kot glavna stroka.**

Temeljita znanost najvažnejših dejanstev iz morfologije, anatomije, fiziologije in paleontologije rastlin in živali, kakor tudi njih zemljepisne razširjenosti. Znanje tistih prirodopisnih sestavov (sistem), kateri so obveljali sploh. Poznavanje praktičnemu življenju važnejših in pa takih prirodnin, katere nam

v oči bijejo s posebno znamenitimi svojstvi ali s tem, da jih pogostoma nahajamo. Kandidat mora znati predložene mu takšne prirodne spoznati in določiti.

Znanje najvažnejših dejanstev iz morfologije in fiziologije rudnin in zakonite zveznosti svojstev, dalje razločanje navadnih kamenin in splošno znanje naukov o sestavi in o izpreminjanju zemeljske skorje.

Kandidat si je moral vsaj iz ene teh treh strok: zoologije, botanike, mineralogije pridobiti obsežnejše znanosti s temeljitimi študijami in svojimi v kakem zavodu izvedenimi deli, vendar je treba, da se je tudi v vsaki iz obeh drugih strok udeleževal najmanj po en semester praktičnih vaj.

b) Kot postranska stroka.

Na nazor oprto poznavanje znanejših prirodnin in njih značajnih znakov; izvedenost v veljavnih prirodopisnih sestavih in tistih dejanstvih občnega nauka o živalstvu, rastlinstvu in rudninstvu, katera so neogibno potrebna za razumevanje sistematične razporedbe.

Člen XV. Filozofija.

Od kandidatov, kateri namerjajo učiti filozofijo, je zahtevati, da so se seznanili z glavnimi problemi filozofije in njih zgodovinskim izvirom sploh, dalje z enim odličnejših poskusov, kako jih rešiti, preučivši glavna dela katerega koli filozofa novejša dobe (n. pr. Descartesa, Leibnitza, Lockeja, Humea, Kanta). Poleg tega morajo za propedevtične predmete (empirično psihologijo in logiko) izkazati, da imajo te predele znanstveno v oblasti in da so tudi sposobni, zastran poduka jasno in razumljivo razvijati najbistvenejše točke iz njih.

Člen XVI. Moderni jeziki.**Francoščina, italijansščina, angleščina.****a) Kot glavna stroka.**

Za vsposobljenost, učiti francoski, italijanski ali angleški jezik na vsi realki, je zahtevati od kandidata: Sposobnost, brez pomagal prav prevesti v tuji jezik kak tekst iz učnega jezika in pa po istih pogojih slovnično spisati stilistično brez pogrškov in pa kot domače delo večjo razpravo o dani nalogi, nadalje sposobnost, predložene oddelke iz klasičnih pisateljev raznih dob tujega slovstva spretno prelagati v učni jezik ter korenito in prav tolmačiti. Ta zahtevki veljajo pri francoskem in angleškem jeziku zlasti za novejša slovstva, v tem ko

sesme gledé starofrancoskega, anglosaskega in staro-angleškega jezika zadovoljevati s sposobnostjo, da kandidat prav razume in gramatično razlaga kak ne posebno težaven oddelek. Gledé italijanskega jezika veljá zgoranji zahtevek za ves obseg slovstva.

Temeljito znanje francoske, italijanske ali angleške slovnice v njenem zgodovinskem razvoju.

Nadalje je zahtevati, da kandidat temeljito pozna pglavitnejše zakone in oblike starejše in novejše metrike in moderno francosko ali angleško slovstvo in njegovo zgodovino od začetka šestnajstega stoletja sem, in pada je dovolj izveden v starofrancoskem, oziroma anglosaskem in staroangleškem slovstvu po njegovih glavnih delih. Gledé italijanskega jezika veljá tudi tukaj ta zahtevek za ves obseg slovstva. Neogibno potrebna je naposled brez-pogrešnost in trdnost v ustni rabi tujega jezika in pa dobro izgovarjanje. Da se poizvé, kakó je s tem, je opraviti neki del ustne preskušnje v dotičnem jeziku.

b) Kot postranska stroka (francoski in italijanski jezik).

Za vsposobljenost, učiti francoščino in italijanščino kot postransko stroko, je poleg temeljitga znanja novofrancoske in italijanske slovnice zahtevati od kandidata sposobnost, da kak oddelek prostejše vsebine preloži v francoski ali italijanski jezik in pa da spiše o danem predmetu samostalen francoski ali italijanski sestavek, nadalje poznavanje najznamenitejših klasičnih pisateljev novofrancoskega ali italijanskega slovstva in pa sposobnost, da predložen oddelek iz njih spretno prevede in prav tolmači.

Iz metrike mu morajo biti znani najvažnejši zakoni novofrancoskega in italijanskega stihotvorstva in rim.

Nadalje je zahtevati dovoljno znanje zgodovine francoskega slovstva od začetka sedemnajstega stoletja sem. Gledé italijanščine se razteza ta zahtevek na pregledno znanost vse slovstvene zgodovine, vendar z omejitvijo na najznamenitejše pisatelje.

Naposled si je moral pridobiti kandidat dovoljno trdnost in brez-pogrešnost v ustni rabi francoskega ali italijanskega jezika, in pa pravo izgovarjanje. Da se poizvé, kako je s tem, je opraviti ustno preskušnjo deloma v dotičnem jeziku.

Člen XVII. Opisujoča geometrija in geometrično risanje.

a) Opisujoča geometrija.

Nauk o pravokotni, poševni in centralni projekciji v polnem obsegu z aksonometrijo in prostorno projekcijo vred.

Geometrične konstrukcije, ki se tičejo krivih črt (krivulj) in ploskev, sosebno krivulje drugega reda, prostorne krivulje tretjega in četrtega reda, črte zavojnice (vzvojnice), ravne in sferične cikloide (kolotečnice), kolovratne (rotacijske) ploskve, ploskve pravilnice, ploskve obvitnice in ploskve drugega reda.

Konstrukcija osvetljevanja, najvažnejši deli stereotomije, zlasti kar je najbistvenejšega iz nauka o kamenorezu, o strešnem načrtovanju in o gnomoniki, dalje kotirane projekcije in najvažnejše zemljevidske projekcije.

Od sintetične novejše geometrije toliko, kolikor se je uporabljala v opisujoči geometriji.

Kandidat mora izkazati tudi potrebno trdnost in spretnost v konstruktivnem risanju. Izkazati jo je nekaj s spričevali tehniške velike šole, v katerih se konstruktivno risanje vsegdar klasifikuje posebej, nekaj s poverjenimi konstrukcijami iz opisujoče geometrije in tehniških konstruktivnih učnih strok, katere je izvel kandidat samostalno. (Take nariske je priložiti prošnji, čl. II., 2. b, predzadnji odstavek.)

b) Geometrično risanje.

Početki (elementi) opisujoče geometrije v tistem obsegu, kakor jih je učiti v viših razredih realne šole; predočbe v aksonometrični projekciji; početki nauka o senci in linearne perspektive; geometrične konstrukcije mnogokotnikov ravnih krivulj, sosebno pa stožkosečnic, in na njih.

Gotovost in spretnost v geometričnem risanju ali črtanju.

Člen XVIII. Kemija.

a) Kot glavna stroka.

Temeljito znanje občne anorganske in organske kemije (ločbe) in uporaba kemijskih načel na vsakovrstno fabrikacijo, katera je osnovana na njih. Znanje novjših kemijskih teorij, z Berzelijevo elektrokemično teorijo vred.

Temeljito znanje analitične kemije, tako v kvalitativnem, kakor tudi v kvantitativnem oziru, in pa tehniških poskusov gledé na vrednost najvažnejših tvarin, s katerimi se trguje, z neprestanim ozirom na tehniko.

Izvedenost v praktičnem izvajanju analitičnih operacij, ki jo je izkazati s pokusnima deloma, namreč enim delom iz predela kvalitativne in enim iz predela kvantitativne analize in pa tehničnih poskusov (katere je izvajati ob enem s kvalitativno analizo).

Izvedenost v tem, kako se izvajajo poskusi v šoli; to je izkazati z nekoliko poskušnjami o pri- liki praktične preskušnje v laboratoriju ali pa kako drugači po domembi med ravnateljem in preskuševavcem.

b) Kot postranska stroka.

Pri ti preskušnji se tudi zahteva temeljito znanje občne kemije, a nasproti se odpušča popolno opoznavanje na polju kvantitativne analize in tehniške določbe vrednosti kemijskih pomožnih tvarin.

Oblika preskušnje.

Vsaka preskušnja obsega tri razdelke:

Domača dela, — klavzurna dela, — ustno preskušnjo.

Člen XIX. Domača dela.

1. Ako so izpolnjeni pogoji za pripustitev, oznamenjeni v členu II., dá preskuševalna komisija kandidatu naloge, da jih obdela doma.

Domače naloge morajo obsegati posebne predmete preskušnje takó, da se dá kandidatu prilika, izkazati sposobnost znanstvenega dela in temeljitost svojih strokovnih znanosti.

Kandidati, kateri hočejo zadobiti vsposobljenost za učenje klasične filologije, morajo izdelati eno teh nalog latinski, oziroma predložiti kako delo v tem jeziku.

Kandidati za kak deželni jezik morajo domačo nalogo, ali, če se zdi primernejše, vsaj klavzurno nalogo izdelati v dotičnem deželnem jeziku.

2. Za določbo, po koliko domačih nalog prihaja na eno strokovno skupino (čl. VI.), veljajo nastopna načela:

Za vsako glavno stroko je dati po eno domačo nalogo.

Iz postranskih strok, katere spadajo v eno skupino (člen VI.) je sploh dati samo eno domačo nalogo; pri učnem jeziku ne bodi je nikedar, nasproti se ona nikdar ne odpušča pri drugih jezikih, pri matematiki in zemljepisju (čl. VI., 1, k).

Domača naloga iz klasične filologije kot postranske stroke obsega grško snov (temo), katero je obdelati v latinskem jeziku.

3. Da izdela preskuševanec domače naloge, se mu dovoljuje po tri mesece časa za vsako nalogo. Ako poprosi kandidat pred iztekom te dobe za podaljšbo, mu jo sme preskuševalna komisija raztegniti največ še na enkrat toliko časa. Naloge je predati komisiji ne posamez, ampak hkratu.

4. Ko izdeluje domače naloge, sme kandidat rabiti ne samo slovstvena pomagala, ki so mu znana, temuč je od njega zahtevati, da pozná, kolikor je potreba, slovstvo tega predmeta. Kandidat mora torej ne samo na čelo vsakega izdelka postaviti natančno kazalo pomagal, katera je sosebno rabil, temuč tudi v sestavku samem vestno imenovati taka dela na tistih mestih, kjer se je katerega poslužil. Naposled mora pristaviti pismeno izjavo, da je vpodani izdelek spisal on sam ter da ni razen ozna- menjenih virov in pomočkov rabil nič drugega.

5. Ako predloži preskuševanec ob enem z opisom svojega življenja kako večje znanstveno delo, katero je on spisal (kakor n. p. potrjeno doktorsko disertacijo, v seminarju, oziroma zavodu ali laboratoriju izvedeno in po voditeljstvu potrjeno posebno delo) se prepušča preskusni komisiji, hoče-li vzeti to namesto domačega dela preskušnje ter je presoditi kot tako, ali pa držati se sicer zakonito postavljanih zahtevkov.

6. Vpodana dela odkaže ravnatelj dotičnim strokovnim preskuševavcem, da oddadó svojo sodbo. Vsakemu komisijskemu udu je na voljo, da v uradovnici ravnateljevi sam pogleda v domača dela.

Pri presojanju je gledati takó na samostalnost v obdelovanju in na temeljitost znanosti, ustreza- jočo zahtevkom členov VIII.—XVIII., kakor tudi na

jasnost v mislih in v razložbi in pa na stilistično brezpgrešnost in spretnost. Gledé dela v latinskem jeziku prim. čl. VIII.

Presojnemu mnenju o vrednosti kandidatovih izdelkov je pridejati določeno izrecilo, ali delo ustreza izvrstno ali dovoljno ali zadostno v to, da sme kandidat nadaljevati preskušnjo v tistem obsegu (glavna ali postranska stroka), kakor ga je vzel v misel pri zglastitvi.

7. Kadar ta pismena dela že dovolj pričajo, da kandidat ne ustreza zakonitim zahtevkom, tedaj ga mora preskuševalna komisija z golim priobčilom, in samo ako bi izrečno prosil za to, s pravim spričevalom izključiti od nadaljevanja preskušnje in zavrniti na neki določen čas (čl. XXII), kar je nradno na znanje dati drugim preskuševalnim komisijam po državi in pa kraljevi hrvaški gimnazijski preskuševalni komisiji v Zagrebu.

Kadar se o domačih delih najde, da neki del zadostuje, drugi del pa ne zadostuje, tedaj mora preskuševalna komisija ob enem z reprobacijo odločiti o tem, bode-li kandidatu obdelati nove domače naloge iz vseh ali samo iz posameznih strok preskušnje.

Ako niso dala pismena domača dela povoda, zavrniti preskuševanca, dá se mu povabilo h klavzurnemu delu in k ustni preskušnji.

8. Veljavnost domačih nalog mine, ako kandidat v prvih dveh letih potem, ko so mu bile odobrene, ne pride h klavzurni preskušnji in k ustni preskušnji.

Člen XX. Klavzurna dela.

Klavzurna dela služijo zlasti v to, da pokažejo, v koliko ima preskuševanec v področju svojih študij tudi brez vseh pomagal kaj hitrega in trdnega znanja.

1. Za vsaki predmet preskušnje — izvzemši učni jezik kot postransko stroko — je izvesti po eno klavzurno delo takó, da je preskuševanec neprestano strogo nadziran. Od časa, ko prevzame nalogo, do časa, ko oddá izdelek, ne sme kandidat stopiti iz izbe.

Delu odmenjeni čas znaša po osem ur za glavno stroko, po štiri ure za postransko stroko. Delo štirih ur pade brez pretrga ali na predpoldne ali na popoldne. Čas osmih za delo določenih ur je s primernim prestankom, ob katerem smejo kandidati oditi, pretrgan o poldne takó, da je kandi-

datom dopoldne in popoldne po štiri ure na razpolaganje za obdelavovanje nalog. Potemtakem sestoji klavzurna naloga pri glavnih strokah iz dveh delov, ki sta takó odmerjena, da je moči obdelati vsakega v štirih urah. Deloviti nalogi se kandidatu ne vrčata ob enem, ampak vselej se mu daje le po ena o začetku roka štirih ur.

2. Gledé na glavno stroko „Zgodovina“ (čl. VI., 1, c) veljá to posebno določilo, da je za vsako od obeh predmetov: občna zgodovina in avstrijska zgodovina opraviti po eno klavzurno preskušnjo in to eno, trpečo samo štiri ure, za tisti predmet, iz katerega je bila vzeta domača naloga, nasproti pa eno po osem ur za drugi predmet. Na stroko zemljepisa, katerega spremlja zgodovino, prihaja ena po štiri ure trpeča klavzurna preskušnja.

Za prirodopis veljá to določilo, da se tiče klavzurna preskušnja tistih dveh prirodnih razdelov, o katerih ni bilo govorjenja pri domači nalogi.

Klavzurno delo sme prevzeti tudi značaj praktične preskušnje v laboratoriju.

Kemikom je namesto klavzurnega dela izvajati popolne analize v laboratoriju (člen XVIII.).

3. Ker se naloge določajo z ozirom na čas, ki je kandidatu odmerjen, in na to, da nima nobenih pomagal, je zahtevati isto jasnost misli in njih razložbe, kakor pri domačih delih, vendar se mu sme, kar se tiče stilistične oblike, zaradi kratkosti časa izpregledati kaj malega.

Filologi morajo izdelati eno klavzurno nalogo latinski, kandidati za učiteljstvo modernih jezikov v primeru *g* člena VI. eno klavzurno nalogo v dotičnem modernem jeziku, v primeru *h* po eno klavzurno nalogo v vsakem obeh modernih jezikov, ne rabeč niti slovarja niti slovnice.

4. Za presojanje klavzurnih del veljajo ista določila, kakor za domača pismena dela, zlasti tudi glede zavrnitve, ako bi ne bilo delo zadosti dobro. (Čl. XIX., 6, 7.)

Preskuševavec ima dolžnost, priobčiti ravnatelju svojo sodbo o klavzurnem delu pred dnevom, kateri je postavljen za ustno preskušnjo, in samo tedaj, kadar se je našlo, da zadostujejo vsa kandidatova klavzurna dela, se sme prestopiti k ustni preskušnji. Njih veljavnost neha, če ne pride kandidat k ustni preskušnji precej pri istem roku preskušnje.

5. Število kandidatov, kolikor se jih sme zediniti v eno klavzurno preskušnjo, je zavisno od

tega, koliko jih je moči hkratu nadzirati popolnoma varno.

Člen XXI. Ustna preskušnja.

1. Ustna preskušnja velja v prvi vrsti tistim predmetom, za katere bi kandidat rad dobil učiteljsko vsposobljenost, in nje namen je, v rečenih predmetih dopolniti in zagotoviti posledek poprejšnjih stadijev preskušnje. Poleg tega je preskuševati vse kandidate iz nemškega in učnega jezika (čl. V.), in mimo tega kandidate filološkega predela še tudi iz grške in rimske zgodovine (čl. VIII.), kandidate zgodovinsko-zemljepisnega predela in pa kandidate spadajoče pod izjemno določilo člena VI., 4, iz filologije v takem obsegu, kakor je določen gori (čl. X. in VI., 4). Iz omenjenih predmetov morajo preskuševati dotični strokovnjaki komisije, namreč udje za nemščino, za učni jezik, zgodovino, filologijo.

2. Ako želi kateri kandidat, ki je že zadobil polno odobril (aprobacijo), pozneje doseči tudi vsposobljenost, da bi se posluževal v poduku katerega drugega jezika, katerega si ni bil izvolil prvotno, se mora, ako ni poprej vsaj enega klavzurnega dela oddal v tem drugem jeziku, podvreči pred ustno preskušnjo (točka 1.) še tri ure trpeči klavzurni preskušnji. V nji mora kandidat ali kako nalogo, ki se tiče njegovih učnih strok, svobodno obdelati ali pa prevesti nekatera mesta iz učnih knjig za te stroke.

3. Preskuševalnim komisijam pristoji, preskuševati ustno dva preskuševanca hkratu, toda samo tedaj, kadar želita oba učiteljske vsposobljenosti za isti podučni predel. Kjer koli je mogoče, je preskuševati kandidate vsakega posamez.

4. Pri ustni preskušnji mora biti preskuševalne komisije ravnatelj ali njegov namestnik brez prestanka, razen njega pa vselej še vsaj po dva druga uda pričujoča. O vsaki ustni preskušnji je pisati zapisnik, in to, kadar se preskušata po dva preskuševanca hkratu, za vsakega poseben.

5. Preskusnim komisijam je dano na voljo, odrediti, da bo ustna preskušnja javna v toliko, da se dovoli vstop vsakemu dijaku, ki prinese od predsednika prejeta, na njegovo ime slovočo vstopnico.

Člen XXII. Odločba, je-li prestal preskuševanec preskušnjo.

1. Ko so dokončani vsi deli preskušnje, odločajo tisti komisijiski udje, kateri so preskuševali

kandidata, v seji, ki jo imajo zategadelj v najkrajšem roku, na podstavi sodeb, izrečenih o vsakem posameznem delu, je li preskuševanec prestal preskušnjo ali ne. To odločbo je, ako treba z nagibi (motivi) vred, pridejati zapisniku, ki se naredi o ustni preskušnji (čl. XXI., 4).

Šteti je, da je preskušnja prestana, če je preskuševanec zadostil zahtevkom členov IV.—XVIII. za vsaki izmed predmetov, spadajočih v njegov preskusni predel. V nobenem delu preskušnje se ne smejo izvrstne oprave v enem predmetu jemati kot nadomestilo za nedostatke v kakem drugem.

Zoper predlog posebnega preskuševalca se ne sme izreči vsposobljenost. Sicer odloča pri enako razdeljenih glasih predsednik.

Odločba se priobči kandidatu precej potem, ko se je storila.

2. Kadar znanstvene oprave preskuševanca ne ustrezajo zakonitim zahtevkom, pa je moči ob enem iz njih upati, da bo, če se dalje uči, vendar to dosegel, tedaj ga preskuševalna komisija, podelivši mu določeno spričevalo o tem, kako je opravil svoja dela, za sedaj zavrne in določi ob enem čas, ki mora vsekakor poteči, preden se sme oglasiti vnovič za preskušnjo pri kaki preskuševalni komisiji. Če je bil kedo zavrnen, ne sme navadno ponavljati preskušnje, dokler ne poteče leto dni, in samo v ozira vrednih primerih jo sme izjemoma ponoviti že po preteku pol leta.

Kandidate, kateri ne prestanejo vnovične preskušnje, je k nadaljni preskušnji pripustiti samo z dovolilom ministrstva za bogočastje in nauk. V tretje ponavljati preskušnjo ni dopustno. Kadar koli se kedo zavrne, je dati to uradno na znanje drugim preskuševalnim komisijam po državi in pa kraljevi hrvaški gimnazijski preskuševalni komisiji v Zagrebu.

3. Kadar se kandidat zavrne vsled ustne preskušnje, tedaj odloči preskuševalna komisija precej, bo mu li ponoviti preskušnjo iz vseh ali samo iz nekih in iz katerih preskusnih strok, dalje, je-li mu ob ponovitvi preskušnje dodeliti kako polajšilo tako, da mu je odpustiti vse ali nekatere domače naloge. Klavzurna preskušnja in ustna preskušnja se ne odpušča nikakor.

4. Ako je naposled znanstvena omika, ki jo je pokazal preskuševanec, tako nezadostna, da še

upati ni, da bi si mogel, kar mu še manjka, pridobiti z nadaljnimi študijami, mora preskusna komisija s spričevalom, katero potrjuje to odločbo z razlogi, naravnost zavrniti preskuševanca, ne dopuščaje mu, ponoviti preskušnjo pozneje, in dati to uradno na znanje drugim preskuševalnim komisijam po državi in pa kraljevi hrvaški gimnazijski preskuševalni komisiji v Zagrebu; preskuševancu pristoji v takem primeru rekurz do naučnega ministrstva.

5. Ako kateri kandidat za učiteljsko službo klasične filologije sicer zadosti zakonitim zahtevkom iz latinščine in grščine, pa pri ustni preskušnji iz grške in rimske zgodovine ne ustreže temu, kar velevala predpis (čl. VIII., 2); tako tudi, ako kateri kandidat za učiteljsko službo zgodovine in zemljepisa, ko se mu preskušnja iz teh strok izide ugodno, ali ako kak pod izjemna določila (čl. VI., 4) spadajoči kandidat ne izkaže pri ustni preskušnji znanja latinskega ali grškega jezika v taki meri, kakor zahteva zakon (čl. X. a, oziroma VI., 4); tako tudi naposled, ako kateri kandidat ne ustreže samo splošnim zahtevkom, ki mu jih je izpolniti glede njegovega učnega jezika (čl. V., odstavek 2), mu ni izdati spričevala o odobrilu, dokler ne opravi, kar mu še manjka, v novični ustni preskušnji, katere rok mu določi preskuševalna komisija po svojem izprevidu. Med tem časom se ne sme dajati o kandidatu druga dopoved kakor ta, da se še bavi s preskušnjo.

Člen XXIII. Vsebina spričevala.

1. Spričevalo o preskušnji, katero morajo podpisati preskuševalne komisije ravnatelj in preskuševavca glavnih strok (ali ako bi ta bila zadržana, dva druga komisijaska uda), obseza:

- a) popolno rodovnico preskuševančeve: ime, kraj, dan in leto rojstva, vero, šolo, vseučilišče (tehniško visoko šolo), natančno povedbo o vdeleževanju seminarskih vadeb, oziroma praktičnih del v zavodih in laboratorijih (čl. II., 2, b), na podstavi spričeval. izdanih po voditeljih teh zavodov, po zmislu člena V. pri zglasitvi k preskušnji predložena spričevala o filozofskih in pedagogičnih študijah, kaka odobrilna ali zavrnilna spričevala preskuševalnih komisij, katere je morda prejel poprej;
- b) povedbo predmetov domačega in klavzurnega dela, po tem vse ustne preskušnje, vse to s skupnimi sodbami vred, ki so bile izrečene o vsakem teh del (izvrstno, dovoljno, zadostno, nezadostno), eventualno s kratko njih obrazložbo ali razlogo;

c) naposled skupno sodbo komisije, je li kandidat bil spoznan, da je sposoben za učitelja ali ne; in v prvem primeru, za katere predmete, do katerega gimnazijskega ali realčnega razreda (glavna ali postranska stroka), v katerem učnem jeziku. Kadar želi k do vsposobljenosti, posluževati se pri podučevanju več kakor enega samega jezika, tedaj se mora spričevalo izraziti o vsakem izmed teh jezikov.

Ako se kandidatu ne prizna učiteljska sposobnost, je pristaviti opomnjo, doklej je zavrnjen, ali pa, da je zavrnjen za vselej.

Ker so stopinje vsposobljenosti, katero je kedo dosegel, postavljene na videž v besedilu spričevala samega, je izreči odobrilo (aprobacijo) na njegovem koncu naravnost brez vsakega nadaljnega pristavka, torej ga ni niti omejiti s kakim pogojem ali pridržkom niti določiti stopinjema s kakim označujočim oznamenilom.

2. Kadar je preskuševanec prestal preskušnjo, bodisi za nižje ali za više razrede, ima pravico, prositi še za nadaljno preskušnjo, da bi raztegnil svojo učiteljsko vsposobljenost na više razrede ali pa da bi zadobil vsposobljenost, učiti še kake druge predmete (tako kot glavno kakor kot postransko stroko) ako je preskuševalno komisijo, kakor je povedano (čl. II., 2, d), prepričal, da je opravil potrebne študije. Novo preskušnjo je opraviti po vseh delih (stadijih). *)

Drugopisi spričeval o sposobnosti za učiteljsko službo se sme izdati samo s pooblastilom, katero je izprosi od ministrstva za bogočastje in nauk.

Člen XXIV. Moč spričevala.

1. Spričevalo, da je preskuševanec popolnoma prestal preskušnjo, mu daje najprej pravico, opraviti poskusno leto (prim. čl. XXV.) na kakem zavodu (gimnaziji, realki), na katerem se rabi tisti učni jezik, kakor je bil kandidat za-nj odobren, potem pa mu daje sposobnost, da sme biti nameščen na gimnazijah ali realkah omenjene vrste, ako so po-

*) Pri nadaljni preskušnji iz kakega učnega jezika kot postranske stroke sme komisija po predlogu strokovnega izpraševavca dotičnega jezika odpustiti kandidatu izdelavo domače naloge, ako so pred komisijo klavzurna dela, ki jih je spisal kandidat v dotičnem učnem jeziku.

Klavzurno delo se pri nadaljni preskušnji ne sme odpustiti nikakor.

polnoma izpolnjeni pogoji, postavljeni za vsaki predel preskusnih predmetov.

2. Veljavnost svedočbe mine, če ne stopi kandidat v prvih petih letih v poskusno prakso, kakor tudi, kadar se učiteljjevanje v kaki javni šoli prekine na več kakor pet let.

Veljavnost je moči obnoviti z izkazom, da je bil dotičnik ves ta čas znanstveno ali didaktično dejalen. To je izkazati pred kako preskuševalno komisijo, katera, če najde, da je izkaz zadosten, pripiše prej izdanemu spričevalu opomnjo ter izjavi z njo, da je spričevalo še dalje veljavno. Ako se to ne izkaže ali če izkaz ni zadosten, je ponoviti preskušnjo, pri čemer se mu smejo odpustiti domača dela, klavzurna dela ali pa ustna preskušnja pa ne izpregledati nikdar. Poskusnega leta ni treba ponavljati.

Člen XXV. Poskusno leto.

1. Ko prestane preskušnjo, si mora vsaki kandidat vzeti leto dni opravilo na kaki gimnaziji ali kaki realki, da tu praktično izuri svojo učiteljsko sposobnost, ako ne more prestatí razširjenega poskusnega leta, vravnanege zastran globokejšje pedagogično-didaktične izomike kandidatove z ministrstvenim razpisom z dne 21. junija 1893. l., št. 13839.

2. Poskusno leto sploh se sme opravljati samo na javnem učilišču (gimnaziji ali realki), ki je iste vrste z učiliščem, za katero ima kandidat znanstveno vsposobljenost.

Kandidat si sme sam izbrati kronovino za to, učilišče pa mu določi deželno šolsko oblastvo izbrane kronovine. To oblastvo mora gledati pri tem pred vsem drugim na pedagogičen namen poskusnega leta — na praktično izomiko kandidata —; samo mimogredé se je smeti ozirati na potrebe posameznih učilišč in na pravične kandidatove želje.

3. Poskusni kandidat se postavi pod posebno strokovnjaško vodbo enega izmed profesorjev. Istemu profesorju se ne sme hkratu odkazovati več kakor po dva kandidata.

4. V prvem polletju poskusnega leta zahaja kandidat od začetka kot gost k poduku profesorja voditelja, ako je moči in po izprevidu ravnatelja, tudi k poduku drugih učiteljev, na to se v posameznih šolskih urah v pričo in pod nadzorom profesorja-voditelja sam udeležuje poduka in to v toliko

razredih, kolikor je mogoče. Kakor se je on dolžan držati pri tem profesorjevih napotil, tako se mora tudi ta ogibati med šolskimi urami vsega, kar bi vtegnilo škoditi pri učencih kandidatovi veljavi.

5. O kakih prikaznih šolskega življenja, kakor katera prihaja na dan, o tem, kar se je v šolskih urah obravnavalo, in kar bi potem imelo najprej priti na vrsto, o metodičnem obdelovanju posameznih oddelkov predmeta z ozirom na podučno stopinjo, o vsem učivu, kako bi je bilo razdeliti po učnem črtazu in z ozirom na učni čas, o tem, kako je osnovati zbirke učil in postopati ž njimi, o strahovalnem redu (disciplini) v šoli, o negi zdravja v šoli, o šolskem slovstvu dotičnega predmeta, o znamenitih pedagogično-didaktičnih razpravah, sosebno tudi o ustrojnem črtazu za gimnazije (in realke), o navodilih za poduk, o ukazilih, kako je opravljati šolsko službo, in o tem, kar je več takega, k slvari spadajočega, se morata v obojem polletju profesor in kandidat pogovarjati zunaj šolskega časa, deloma ob priložnosti, deloma praviloma — morda vsaki teden — in po okolnostih mora napraviti kandidat o tem tudi pismene izdelke.

Ravnatelj se mora od časa do časa sam na svoje oči prepričati, kako profesor kandidata posebej vodi, in postopali v redu.

6. Zavodov ravnatelj ima pravico, skrbno pazeti na koristi učilišča, v drugem polletju poskusnega časa izročiti kandidatu samostalno podučevanje v kakem razredu, vendar takó, da ne pride kandidat svojemu voditelju popolnoma iz rok in oči, temuč da stoji sosebno, kar se tiče semestralne klasifikacije, pod njegovim prigledom za to, da se ohrani za oba semestra enakomernost v presojanju tega, kar so učenci pokazali znanja. Kadar pak posebne težkoče, ki so na tistem učilišču, branijo, razdeliti podučevanje med več učiteljev, kakor jih je navadno, tedaj je, zlasti ako je več poskusnih kandidatov in ne en sam, tudi v drugem polletju ostati pri tisti dejavnosti kandidatovi, v kateri je bil proti koncu prvega polletja. (Glej točko 4.)

Ako se pa potrebuje več nadomesteb, kakor jih premore učiteljski zbor, se sme vsaki kandidat, kateri je brez dvombe sposoben v to, uporabljati tudi za več kakor en razred. Tudi v tem primeru mora tisti profesor, kateremu je kandidat izročen, da ga napotuje, biti temu v pomoč kot svetovavec in vodnik. Sploh si mora ves učiteljski zbor šteti v dolžnost do svoje šole in do svojega učiteljskega sodruga, da olajša in utrdi kandidatu stanje na učilišču, ravna je ž njim tako, kakor je navada med tovariši.

7. Sicer je poskusni kandidat takó kakor vsaki nameščeni učitelj dolžan, poslušno izpolnjevati določila občnih šolskih zakonov in posebnega šolskega reda njegovega učilišča, kakor tudi ukazila ravnateljeva; zlasti mora pravilno hoditi v učiteljske konference ter ima v njih, če podučuje samostalno, dolžnost in pravico oddajati svoj glas o tem, koliko znanja prikazujejo učenci v njegovem predmetu in njegovih šolskih urah in kakšno je njih nravno vedenje, in sicer tako med šolskim letom, kakor tudi kadar gre za prestavo in klasifikacijo. V vseh drugih primerih ima kandidat v zboru samo posvetovalen glas.

8. Ako bi didaktični ali pedagoški pogoški ali drugačno vedenje poskusnega kandidata pretilo kako škodo učilišču, pri katerem ima opravilo, ima ravnatelj pravico, v nujnih primerih precej storiti konec dejavnosti kandidatu na njegovem učilišču. O tem mora zaslišati mnenje učiteljskega zbora, potem pa odločiti po svoji prepričanosti in, če odpusti kandidata, precej poročati to predpostavljene mu deželnemu šolskemu oblastvu ter predložiti zapisnik o mnenju učiteljskega zbora. To oblastvo bo po tem, kakršni so razlogi, vsled katerih je bil kandidat odpravljen, ali ga poslalo s primernimi ukazili na kako drugo učilišče, nadaljevat poskusno leto, ali pa, ako bi bilo tako treba, nasvetovalo ministrstvu, da naj se za vselej zavrne od učiteljske službe.

9. Po preteku poskusnega leta mora ravnatelj po tem, kakor stvar nanese, posvetovavši se s profesorjem-voditeljem ali z razredniki-učitelji tistih razredov, v katerih je morda imel poskusni kandidat opravilo, izdati temu spričevalo, katero podpiše on in pa omenjeni profesor ali pa ti učitelji-razredniki; v tem spričevalu je povedati, kakšno je bilo kandidatovo delovanje, oziroma katere predmete in v katerih razredih je učil kandidat bodisi samo po katerikrat ali samostalno, ter odkrito presoditi, koliko spretnost je pokazal v podučevanju in v vzdrževanju strahu in reda. Prepisek tega spričevala je pridejati letnemu poročilu, katero je podati o učilišču. Še le s tem spričevalom zadobi kandidat popolno vsposobljenost, da bo nameščen za rednega učitelja.

10. Opravljanje poskusnega leta daje kandidatu samo tedaj pravico do nagrade (remuneracije) za učenje, ako je podučeval nad šest ur na teden. V tem primeru sme ravnatelj pri deželnem šolskem oblastvu nasvetovati neko nagrado.

Člen XXVI. Pristojbine.

Vsaki kandidat, kateri se je oglašil za preskušnjo iz katerega v členu VI. naštetih strokovnih predelov, je dolžan, ko se pripusti k preskušnji, plačati petnajst goldinarjev, in kadar se povabi h klavzurnim delom (odnosno k ustni preskušnji), prav tako petnajst, torej vsega trideset goldinarjev preskusnine.

Ista odredbina velja tudi tedaj, kadar se podvrže kandidat ob enem preskušnji iz takšnega strokovnega predela in iz predmeta, kateri spada v kako drugo skupino.

Za vsako dopolnilno ali nadaljno preskušnjo je opraviti po dvajset goldinarjev odredbine, ki se plača v dveh enakih delih.

Kandidati, kateri že imajo učiteljsko vsposobljenost, ter se podvržejo nadaljni preskušnji samo za to, da bi smeli učiti tudi v katerem drugem učenem jeziku in ne samo v tistem, katerega so si bili izvolili prvotno, plačujejo po deset goldinarjev preskusnine.

Tu zgoraj ustanovljene odredbine se morajo pri ponavljanju opraviti vnovič.

Enako je vnovič vplačati tudi prvi del odredbine tedaj, kadar se kandidatu dopusti, da preskušnjo, katero je začel pri eni preskuševalni komisiji, nadaljuje pri drugi.

Za izdajo drugopisov (duplikatov) spričeval o sposobnosti za učiteljsko službo je opraviti odredbino šestih goldinarjev.

Člen XXVII. Oskrbovanje opravil.

1. Vse preskuševalne komisije so neposredno pod ministrstvom za bogočastje in nauk.

2. Preskuševalne komisije ravnatelj dopisuje ministrstvu in kandidatom ter hrani spise preskuševalne komisije v redu, kakor ga zahteva ta posel.

3. Ti spisi so:

a) splošni, obsegajoči splošne ukaze ministrstva na vprašanja preskuševalne komisije, in podobni;

b) osebni spisi.

Za vsakega kandidata, kateri se podvrže preskušnji pred preskuševalno komisijo, se napravi poseben spis, kateri mora obsegati: prošnjo kandidatovo s povedbo spričeval in njih vsebine, tek njegovega življenja, kaka odločila ministrstva, če se je dvomilo, se li sme kandidat pripustiti k preskušnji, dopise preskuševalne komisije kandidatu, njegova pismena dela, sodbo preskuševalne komisije o pismenih delih, zapisnik o ustni preskušnji in o končnem posvetovanju preskuševalne komisije, spričevalo, katero se je dalo kandidatu.

4. Izmed osebnih spisov je na koncu vsakega šolskega leta pošiljati učnemu ministrstvu v pregled samo tiste, kateri si zahtevajo posebej.

Člen XXVIII. Prehodna določila.

Ta ukaz zadobi moč s šolskim letom 1897./98.

Za tiste kandidate, kateri so začeli svoje študije ali so jih že dokončali, preden se je izdal ta predpis o preskušnjah, ter ne morejo ustreči zahtevkom člena V., odstavka 1., ostanejo glede pedagoško-didaktične domače naloge v veljavnosti določila predpisa o preskušnjah z dne 7. februarja 1884. l., št. 2117 (ukazn. min. z. b. i. n. iz leta 1884., št. 3, stran 29.).

Gautsch s. r.

